

NHỮNG LỖI THƯỜNG GẶP TRONG CÁC BÀI TẬP DỊCH VIẾT CỦA SINH VIÊN KHOA TIẾNG PHÁP TRƯỜNG ĐẠI HỌC NGOẠI NGỮ, ĐẠI HỌC ĐÀ NẴNG

THE COMMON ERRORS IN TRANSLATION EXERCISES OF STUDENTS OF FRENCH DEPARTMENT OF THE UNIVERSITY OF FOREIGN LANGUAGE STUDIES - UNIVERSITY OF DANANG
NGUYỄN THÁI TRUNG

(ThS; Đại học Ngoại ngữ, Đại học Đà Nẵng)

Abstract: This article identifies and analyzes common errors in translation assignments students from French Department of the University of Foreign Language Studies, University of Danang based on the criteria for the use of vocabulary, syntax, semantics, pragmatic, cohesion and coherence. Based on these statistics and analysis, the author offers some suggestions to the learner, the teacher and course content translation materials in order to help raise the effectiveness of the teaching/learning this skill.

Key words: errors; translation; students; French; propositions.

1. Đặt vấn đề

Hiện nay, các phân môn thuộc bộ môn dịch như lí thuyết dịch, thực hành dịch, dịch nói, dịch viết chiếm một tỉ lệ khá lớn trong khung chương trình đào tạo của các ngành được giảng dạy tại Khoa tiếng Pháp, Trường Đại Học Ngoại Ngữ, Đại học Đà Nẵng (ĐHĐN). Đây là những môn học quan trọng, thú vị, được sinh viên ưa thích nhưng đồng thời cũng là những môn học mang lại không ít khó khăn cho người học thể hiện qua việc kết quả kiểm tra đánh giá không thực sự cao như mong muốn của người dạy cũng như người học. Chính vì thế, việc xác định những lỗi thường gặp trong các bài tập dịch của sinh viên Khoa tiếng Pháp, Trường Đại học Ngoại ngữ, ĐHQĐN để rồi từ đó nhận diện những khó khăn cơ bản mang tính hệ thống của đối tượng này trong việc học các học phần dịch nhằm tìm ra những giải pháp sư phạm khả dĩ giúp họ học tốt hơn các môn học này là một việc làm mang tính cấp thiết cần được đầu tư nghiên cứu.

2. Cách thức tiến hành

Ngữ liệu nghiên cứu là 146 bài kiểm tra giữa kì, cuối kì các học phần *Dịch viết 1, 2, 3* và *Thực hành dịch* của sinh viên các khoá 2007, 2008 Khoa tiếng Pháp. Sau khi tiến hành đọc và lọc ra những trường hợp mà chúng tôi thấy có sai sót về dịch thuật dựa trên các tiêu chí được đưa ra bởi Wilss (1982a: 227): *sử dụng từ, cú pháp, ngữ nghĩa, ngữ dụng, liên kết, mạch lạc*, chúng tôi đã thống kê được tổng cộng có 396 sai sót được phân

bố theo các tiêu chí trên như trong bảng thống kê sau:

	sai	không phù hợp	các trường hợp không thể quyết định được
sử dụng từ	144	57	0
cú pháp	78	13	0
ngữ nghĩa	71	9	0
ngữ dụng	0	1	0
liên kết	12	2	0
mạch lạc		9	0

Để thấy rõ các tính chất khác nhau trong các hình thức sai sót của sinh viên, ta sẽ phân tích một số trường hợp tiêu biểu cụ thể được phân loại theo các tiêu chí được đưa ra bởi Wilss (1982a: 227): *sử dụng từ, cú pháp, ngữ nghĩa, ngữ dụng, liên kết, mạch lạc*.

3. Kết quả khảo sát

3.1. Lỗi từ vựng

3.1.1. Sử dụng từ sai

Dưới đây sẽ phân tích những ví dụ để thấy được một vài sai sót trong cách sử dụng từ mà sinh viên đã phạm phải. Ví dụ:

Le peuple français s'est beaucoup battu pour échapper à la domination des pays voisins: Người

dân pháp đã đấu tranh rất nhiều để thoát khỏi sự ảnh hưởng những nước lân cận.

Trong ví dụ này, người dịch đã dùng từ *sự ảnh hưởng* để dịch từ *la domination*. Rõ ràng đây là một sự sử dụng từ sai; từ *la domination* không hề có nghĩa nào là *sự ảnh hưởng* mà chỉ có nghĩa là *sự thống trị, sự đô hộ* và thực sự là những nghĩa này mới phù hợp với thực tế lịch sử của nước Pháp.

2.1.2. Sử dụng từ không phù hợp

Qua phân tích, chúng tôi nhận thấy có những trường hợp người dịch sử dụng từ không đến mức độ sai nhưng rõ ràng là chưa phù hợp. Ta hãy phân tích những trường hợp sau để thấy rõ hơn điều này. Ví dụ:

Từ ngữ vượt xa quá ý tưởng: Le vocabulaire a dépassé des pensées.

Trong ví dụ này, người dịch đã dùng danh từ *le vocabulaire* để dịch danh từ *từ ngữ* trong văn bản gốc. Danh từ *le vocabulaire* trong tiếng Pháp có nghĩa là *từ vựng*, còn từ *từ ngữ* trong văn bản gốc này mang ý nghĩa là *ngôn từ, lời nói* chứ không chỉ đơn thuần là *từ vựng*. Chính vì thế, nếu người dịch sử dụng danh từ *le mot* hoặc *la parole* để dịch từ *từ ngữ* thì sẽ truyền đạt được đầy đủ hơn ý nghĩa mà tác giả của văn bản gốc muốn diễn đạt.

2.2. Lỗi ngữ pháp

2.2.1. Cấu pháp sai

Trong quá trình phân tích ngữ liệu, chúng tôi nhận thấy một điều là người dịch đã không fit lẫn dịch nguyên văn cấu trúc ngữ pháp của văn bản gốc mặc dù những cấu trúc này hoặc là không đúng hoặc là không phù hợp với văn phong của ngôn ngữ đích. Ví dụ:

Cái tủ chè này hoàn toàn có thể tháo ráp được:
Cette armoire à théos totalement à démontage

Trong ví dụ trên, người dịch dịch cụm từ *cái tủ chè này* là *cette armoire à théos* (*cái tủ để đựng trà này*). Đây lại là một cách sử dụng từ chưa phù hợp bởi vì, trong tiếng Việt thì *cái tủ chè* không chỉ dùng để đựng trà mà còn dùng để nhiều vật dụng khác; hơn nữa, trong tiếng Pháp có một danh từ tương đương, đó là *ce buffet*. Vậy tốt hơn là chúng ta nên dùng danh từ *ce buffet* để dịch cụm từ *cái tủ chè này*. Ngoài sai sót về cách sử dụng từ trên đây, ta còn thấy người dịch còn phạm phải một sai sót khác liên quan đến cú pháp, đó là, để dịch cấu trúc

có thể tháo lắp được, người dịch đã dịch là *est à démontage (là để tháo)*, đây rõ ràng là một cấu trúc sai. Đối với câu này, ta có thể dịch là: *Ce buffet est complètement démontable / Ce buffet peut complètement se démonter / On peut complètement démonter ce buffet.*

3.2.2. Cú pháp không phù hợp

Có những trường hợp, cú pháp của bản dịch không sai nhưng cũng không được phù hợp lắm. Ví dụ:

Jean ne pouvait s'empêcher de diriger ses yeux vers la jolie fille près de la porte: Jean không thể nào ngăn đôi mắt của anh ấy liếc nhìn về phía cô gái để thương gần cánh cửa.

Trong ví dụ này, người dịch đã dịch cấu trúc *s'empêcher de diriger ses yeux vers* (*ngăn mình hướng mắt về phía*) là *ngăn đôi mắt của anh ấy liếc nhìn về phía*. Đây không phải là một cách dịch sai, tuy nhiên, ta có thể thấy, cú pháp của bản dịch hơi rườm rà và nặng nề. Để có được một bản dịch gọn gàng và súc tích hơn, ta có thể dịch là: *Jean không thể nào thôi ngắm nhìn cô gái xinh đẹp đứng gần cửa.*

3.3. Lỗi ngữ nghĩa

3.3.1. Ngữ nghĩa sai

Ví dụ: *Beaucoup de banques sont équipées d'un distributeur automatique de billets*: Nhiều ngân hàng đã liên kết lại với nhau thành hệ thống phân phối thẻ tự động.

Trong ví dụ này, người dịch đã hiểu sai nghĩa của nhiều từ trong văn bản gốc dẫn đến một bản dịch hoàn toàn sai về mặt ngữ nghĩa so với bản gốc. Thứ nhất, cấu trúc *être équipé de* có nghĩa là *được trang bị* chứ không phải là *liên kết lại với nhau*, thứ hai, *billets* ở đây là *tiền* chứ không phải là *thẻ*. Tóm lại, câu này phải được dịch là: *Nhiều ngân hàng được trang bị máy rút tiền tự động.*

3.3.2. Ngữ nghĩa không phù hợp

Có những trường hợp, ngữ nghĩa của bản dịch không hẳn là sai nhưng cũng không phù hợp lắm vì không thật trung thành với bản nguồn về mặt ngữ nghĩa. Để thấy rõ hơn dạng lỗi này. Ví dụ:

Il cherche la direction de la ville la plus proche sur la carte: Dẫn mắt vào bản đồ, anh ta đang tìm hướng gần nhất vào thành phố.

Trong ví dụ này, người dịch đã thực hiện một thao tác thêm trong dịch thuật bằng cách thêm vào

cụm từ *Dán mắt vào bản đồ* để mô tả tư thế của nhân vật *il* trong văn bản gốc. Tuy nhiên, thao tác thêm cụm từ này có lẽ là không phù hợp vì nó làm cho bản dịch không còn trung thành với bản gốc về mặt ngữ nghĩa. Thật vậy, ta không thể tìm thấy bất cứ một yếu tố nào trong văn bản gốc giúp ta biết được tư thế của nhân vật *il* là như thế nào: có *dán mắt vào bản đồ* hay là không? Vậy tốt nhất là không nên tùy tiện thêm thông tin vào bản dịch dẫn đến một sự thay đổi về ngữ nghĩa không cần thiết như vậy.

3.4. Lỗi ngữ dụng

Qua phân tích ngữ liệu, chúng tôi chỉ phát hiện thấy có một trường hợp người dịch đã có một cách dịch không thật sự phù hợp lắm về mặt ngữ dụng, đó chính là trường hợp sau:

Écoute : l'horloge sonne la demie : Lắng nghe : đồng hồ điểm 12 giờ.

Trong ví dụ này, với việc sử dụng động từ *écouter* thức mệnh lệnh, tác giả của văn bản gốc muốn biểu đạt một ý cầu khiến. Trong khi đó, bản dịch *lắng nghe* lại không thể hiện được đầy đủ ngữ dụng đó. Vậy nên, để truyền đạt được một cách đầy đủ ý nghĩa cầu khiến của văn bản gốc, tốt hơn ta nên dịch là: *Nghe kìa: đồng hồ đang điểm 12 giờ đấy.*

3.5. Lỗi liên kết

Chúng tôi đã thống kê được có 14 trường hợp người dịch phạm phải những sai sót khi dịch các cấu trúc liên kết, cả ở mức độ câu lẫn mức độ văn bản. Ví dụ :

La Terre est recouverte d'une abondante masse d'eau, l'hydrosphère. Celle-ci occupe plus des deux tiers de la superficie du globe, soit 363 millions de km² sur une profondeur moyenne de 3,8 km, ce qui fait un volume d'eau de 1350 millions de km³.

Trái đất được bao phủ bởi lớp nước, lớp hydro. Chúng bao phủ hơn 2/3 diện tích địa cầu, và khoảng 363 triệu km² và độ sâu trung bình 3,8 km tạo nên một thể tích lớn là 1350 triệu km³.

Trong ví dụ này, trước tiên, người dịch đã dịch đại từ chỉ định (*pronom démonstratif*) *celle-ci* là *chúng*. Đây rõ ràng là một cách dịch sai vì trong câu này đại từ chỉ định *celle-ci* thay thế cho danh từ *l'hydrosphère (thủy quyển)* là một danh từ số ít, không thể dịch là *chúng* được. Thoạt nhìn thì có

thể coi đây là một lỗi dùng từ sai, nhưng nếu phân tích kĩ thì đây đúng hơn là một lỗi về liên kết bởi lỗi này bắt nguồn từ việc người dịch không nhận diện được mối liên kết giữa đại từ chỉ định *celle-ci* và danh từ *l'hydrosphère* trong câu trước. Ngoài ra, trong bản dịch này, người dịch còn phạm hai lỗi về liên kết khi sử dụng hai liên từ *et* và *de* để liên từ (*conjonction*) *soit* và giới từ *sur*. Thật vậy, liên từ *soit* (tức là) dùng để giải thích chứ không phải để nối hai yếu tố đồng đẳng nên không thể dùng liên từ *et* để dịch, giới từ *sur* (trên) thì lại càng không thể vì chúng hoàn toàn khác nhau về mặt chức năng và ý nghĩa. Tóm lại, để có được một bản dịch trung thành về mặt ý nghĩa và được liên kết chặt chẽ, ta có thể dịch văn bản này như sau : *Trái đất được bao phủ bởi một khối nước khổng lồ được gọi là thủy quyển. Thủy quyển bao phủ hơn hai phần ba diện tích địa cầu, tức là 363 triệu km² trên một độ sâu trung bình là 3,8 km tạo nên một khối nước có thể tích là 1350 triệu km³.*

3.6. Lỗi mạch lạc

Qua phân tích ngữ liệu, chúng tôi cũng đã thống kê được 6 trường hợp người dịch có những sai sót trong dịch thuật dẫn đến việc tạo ra những bản dịch không được rõ ràng, mạch lạc. Ví dụ :

La Terre est recouverte d'une abondante masse d'eau, l'hydrosphère. Celle-ci occupe plus des deux tiers de la superficie du globe, soit 363 millions de km² sur une profondeur moyenne de 3,8 km, ce qui fait un volume d'eau de 1350 millions de km³.

Trái đất được bao phủ bởi lớp nước và khối khí hydro. Chúng bao phủ hơn 2/3 diện tích khối, trung bình tương đương 363 triệu km² so với độ sâu trung bình 3,8 km, điều này có thể tạo ra khối nước có thể tích 1350 triệu km³.

Có thể thấy ngay rằng, bản dịch là một văn bản hoàn toàn không rõ ràng mạch lạc. Trước tiên, người dịch đã sử dụng cụm từ *diện tích khối*, đây là một cụm từ không rõ ràng vì *diện tích* và *khối* là hai khái niệm hoàn toàn khác nhau. Sau đó, người dịch lại dùng cụm từ *so với độ sâu trung bình 3,8 km* khiến cho câu văn càng trở nên rối rắm vì *diện tích* làm sao lại so với *độ sâu*? Rồi việc sử dụng từ *điều này* trong câu tiếp theo cũng làm cho bản dịch thiếu đi tính mạch lạc vì người đọc sẽ không thể hiểu được *điều này* là điều nào ?

4. Kết luận

3.1. Một vài khuyến nghị với sinh viên học các học phần dịch

Trước tiên, sinh viên cần phải trang bị cho mình những kiến thức cần về bản chất của việc dịch, các hình thái dịch thuật, các dạng ngôn ngữ và sự chuyển đổi trong dịch thuật, các bộ phận và giai đoạn của quá trình dịch.

Từ, việc áp dụng những kiến thức này vào thực tế dịch thuật là điều không thể thiếu. Ví dụ, trước khi bắt đầu việc dịch một văn bản, người dịch cần phân tích thật kỹ tất cả các yếu tố cấu thành phát ngôn trong ngôn ngữ nguồn (cú pháp, ngữ nghĩa, ngữ dụng). Tiếp theo, người dịch cần tổng hợp đầy đủ các yếu tố này để sau đó có thể chuyển tải một cách trung thành nhất ý nghĩa của thông điệp. Trong quá trình phục hồi nội dung và hình thức văn bản nguồn trong ngôn ngữ đích, người dịch cần chú ý đôi khi cần phải thực hiện những chuyển đổi cần thiết (chuyển đổi từ vựng, chuyển đổi ngữ pháp, chuyển đổi bình diện hay những thao tác thêm, bớt trong dịch thuật) để làm sao cho bản dịch thật phù hợp hay quan trọng hơn là không vi phạm các chuẩn mực về ngôn ngữ và văn hoá trong ngôn ngữ đích.

Song song với việc trang bị kiến thức về lý thuyết dịch, sinh viên cũng cần không ngừng trau dồi kiến thức về ngôn ngữ, văn hoá, xã hội, khoa học kỹ thuật... vì như đã nói ở trên, đây là những kiến thức không thể thiếu đối với những dịch giả nói riêng và với các sinh viên ngoại ngữ, những người sử dụng ngoại ngữ nói chung.

3.2. Một vài đề xuất với giáo viên dạy các học phần dịch

Bằng cách này hay cách khác, giáo viên dạy các phân môn thuộc bộ môn dịch cần đầu tư thời gian và công sức để trang bị cho sinh viên những kiến thức hết sức cần thiết về lý thuyết dịch để các em có thể có được một nền tảng lý thuyết tối thiểu trước khi bước chân vào lĩnh vực khoa học nhưng cũng là một nghệ thuật vô cùng khó khăn này.

Bên cạnh lý thuyết thì thực hành là điều kiện tiên quyết để sinh viên có thể đạt được những tiến bộ trong lĩnh vực dịch thuật. Giáo viên nên tăng cường cho sinh viên thực hành dịch đi đôi với việc phân tích những trường hợp cụ thể, có thể là các sai sót hoặc các tác phẩm dịch thuật tiêu biểu có

chất lượng cao, để các em có thể rút ra những kinh nghiệm cho riêng mình hoặc là học tập được cách thức dịch thuật hay.

3.3. Một vài đề xuất về nội dung giáo trình các học phần dịch

Trong các giáo trình thực hành dịch (dịch nói, dịch viết), người soạn giáo trình nên cố gắng đa dạng hoá nhiều nhất có thể các biến thể ngôn ngữ (biến thể cá nhân, phương ngữ, ngữ vực, phong cách) cũng như các chủ đề, chủ điểm trong các bài tập dịch để sinh viên có điều kiện tập luyện với nhiều dạng văn phong khác nhau nhằm tăng cường trình độ ngôn ngữ cũng như trình độ dịch thuật để nâng cao hơn nữa hiệu quả môn học.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Hoàng Văn Vân (2005), *Nghiên cứu dịch thuật*. Nhà xuất bản Khoa Học Xã Hội. Tp HCM.
- Nguyễn Thượng Hùng (2005), *Dịch thuật: từ lý thuyết đến thực hành*. Nxb Văn hoá Sài Gòn. Tp HCM.
- Catford, J.C. (1969), *A linguistic theory of translation*. Oxford University Press.
- Israël, F. et Lederer, M. (2005), *La théorie interprétative de la traduction*. Lettres Modernes Minard, Paris - Caen.
- Lavault-Oloën, E. (2007), *Traduction spécialisée: pratiques, théories, formations*. Peter Lang, Bern.
- Newmark, P.P. (1979), *Some problems of translation theory and methodology*. I-III. (In) *Fremdsprachen*. Pp. 98-102.
- Newmark, P.P. (1982), *Approaches to translation*. Pergamon Press.
- Newmark, P.P. (1988), *A textbook of translation*. Prentice Hall. London.
- Nida, E.A. (1964), *Towards a science of translating: With special reference to principles and procedures involved in bible translating*. Brill. Leyden. Netherlands.
- Nida, E.A. (1975), *Language structure and translation*. Selected and Introduced by A.S. Dill, Standard. University Press.
- Nida, E.A. and Taber, C. (1974), *The theory and practice of translation*. Brill. Leyden. Netherlands.
- Seleskovitch, D. et Lederer, M. (1989), *Pédagogie raisonnée de l'interprétation*. Didier Erudition. Bruxelles-Luxembourg.
- Vũ Văn Đại (2002), *Aspect théorique de la traduction*. Université de langues étrangères de Fianoi.